

EMILIA KWAŚNA

IMPLIKACJE PRAKTYCZNE
– JAK WSPIERAĆ INTEGRALNY ROZWÓJ DZIECKA
POPRAZ LEKTURĘ?

PRACTICAL IMPLICATIONS
– HOW TO SUPPORT CHILDREN'S INTEGRAL DEVELOPMENT
THROUGH READING?

A b s t r a c t. The aim of this paper is to present the educational role of stories and fairy tales. First, theoretical part underlines the importance of developing a reading interest in lower primary class children. The second part implies the practical ways to support the integral child development through reading. Several groups of books are presented here which can be of vital importance in educational process: books introducing moral values, books teaching culture and good behaviour patterns, books helping to deal with difficult situations among friends, books teaching adaptation skills in new social roles and books showing how to cope with illness and disability, in case of both reader himself/herself and his/hers relatives.

Key words: children, stories, fairy tales, education.

WSTĘP

Czytanie jest umiejętnością niezwykle ważną – dzięki niej można zdobyć różne wiadomości i informacje o otaczającym nas świecie, ale też rozwinąć swój charakter. Bajki i opowiadania służą kolejnym pokoleniom rodziców i wychowawców jako narzędzia do realizowania istotnych celów wychowaw-

Mgr EMILIA KWAŚNA – doktorantka w Instytucie Pedagogiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: ul. Droga Męczenników Majdanka 70/132; 20-325 Lublin; e-mail: emilkakg@wp.pl

czych – wprowadzania w świat wartości, ukazywania pięknych i godnych naśladowania postaw, ćwiczenia się w rozwiązywaniu dylematów moralnych i codziennych trudności.

Współcześnie czytanie książek jest wypierane przez inne aktywności, np. oglądanie filmów czy gry komputerowe. Nie możemy zatrzymać rozwoju tego typu aktywności, ale nie możemy też pozwolić na rezygnację z rozwijania u dziecka umiejętności czytania i prowadzenia refleksji nad czytаныmi tekstami. Służą temu liczne akcje społeczne, np. „Cała Polska czyta dzieciom”, program „Czytam sobie” czy też działania podejmowane przez biblioteki i czytelnie.

Celem artykułu jest ukazanie wychowawczej roli bajek i opowiadań na przykładzie twórczości współczesnych autorów. Artykuł złożony jest z dwóch części: w pierwszej przedstawiono znaczenia rozwijania zainteresowań czytelniczych u dzieci, w drugiej omówiono implikacje praktyczne, czyli jak wspierać integralny rozwój dziecka poprzez literaturę.

1. ZNACZENIE ROZWIJANIA ZAINTERESOWAŃ CZYTELNICZYCH U DZIECI

Dzieciństwo jest okresem, który ma istotne znaczenie dla przyszłości dzieci. Intensywnie widać w czasie „[...] wpływ wywierany przez pokolenia dorosłych na tych, którzy nie są jeszcze gotowi, aby przystąpić do społecznego życia. Jego celem jest rozbudzenie i rozwinięcie w dziecku pewnych fizycznych, intelektualnych oraz moralnych właściwości, których wymaga od niego zarówno społeczeństwo polityczne jako całość, jak i konkretne środowisko, w którym będzie ono egzystować”¹. Ten okres życia dziecka jest też najlepszym momentem, w którym można rozbudzić zainteresowanie młodego człowieka poznawaniem świata poprzez czytanie. Dziecko w tym okresie spotyka się z różnymi propozycjami literackimi, które mogą zarówno zachęcić do sięgania po lekturę, ale również zniechęcić. Wszystko zależy od przekazu osób dorosłych: rodziców, a przede wszystkim nauczycieli, którzy są odpowiedzialni za kształtowanie stylu poznawczego młodego człowieka. Przyzwolenie na poznawanie świata jedynie poprzez zabawy w rzeczywistości wirtualnej, w której istnieją głównie sztuczne postacie o nadzwyczajnej mocy,

¹ R. MOORE, *Socjologia edukacji*, w: B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika. Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, Gdańsk: GWP 2006, t. 2, s. 417.

przeszkadza dziecku zaangażować się intensywnie w świat realny – relacji koleżeńskich i przyjaźni. Niebezpieczeństwo takie nie istnieje w przypadku książek, które opisują głównie historie mogące zdarzyć się w realnej rzeczywistości, przygody dzieci w wieku potencjalnych czytelników, ich szkolne i domowe zabawy, zainteresowania i problemy. Książka może zatem stać się przewodnikiem w kształtowaniu głębszych relacji ze światem przyrody i innymi ludźmi.

Wyróżnić można trzy grupy książek dla dzieci: obrazkowe, tekstowe i obrazkowo-tekstowe. Charakterystyczną cechą książek obrazkowych są – jak sama nazwa wskazuje – obrazki. Duże, kolorowe ilustracje, które zachęcają młodego czytelnika do ich oglądania i wyciągania wniosków z postępowania bohaterów. Książki tekstowe to takie, w których występuje sam tekst; nieodzownym elementem podczas ich czytania jest uruchomienie wyobraźni. Książki obrazkowo-tekstowe to takie, w których ilustracja uzupełnia tekst. Są one pomocne zwłaszcza wtedy, gdy brak lub słabe opanowanie umiejętności czytania utrudnia dzieciom rozumienie treści. Czytelne ilustracje pomagają tę trudność pokonać. M. Centner-Guz w publikacji *Preferencje dzieci w wieku przedszkolnym dotyczące ilustracji w książce*² prezentuje najczęściej wybierane przez dzieci rodzaje książek.

Dzieci w młodszym wieku szkolnym dość często wypożyczają książki ze szkolnej biblioteki i tę motywację trzeba umiejętnie podtrzymywać. Mały uczeń czuje się dumny i zadowolony, spacerując szkolnym korytarzem z właśnie wypożyczoną książką, która jest dla niego w tym momencie oryginalna, jedyna w swoim rodzaju czy też fascynująca. Jest też zazwyczaj źródłem nowej wiedzy. Jak podkreśla K. Kamińska, czytanie wywołuje

[...] ciekawość świata i poszukiwanie ciągle nowych doświadczeń – sprawia to, że dzieci nie przeraża odmiennosc poznawanych ludzi czy przedmiotów. Poznając historię, kulturę, a w niej obrzędowość czy wytwory sztuki przedstawicieli innych kręgów kulturowych, dziecko obrzuca z nowymi elementami kulturowymi, zaspokajając własne potrzeby poznawcze³.

Najbardziej popularnym gatunkiem, bardzo lubianym przez dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, jest bajka. Jest to „krótki utwór, w któ-

² M. CENTNER-GUZ, *Preferencje dzieci w wieku przedszkolnym dotyczące ilustracji w książce*, w: W. BOBROWICZ (red.), *Sztuka/twórczość – edukacja. Współczesne problemy edukacji estetycznej i artystycznej*, Lublin: Oficyna Wydawnicza VERBA 2010.

³ K. KAMIŃSKA, *W stronę wielokulturowości w edukacji przedszkolnej*, Warszawa: WSiP 2005, s. 63.

rym autor zawiera jakiś morał, umieszczając go zwykle na końcu”⁴. Poprzez bajkę dziecko „wchodzi” w magiczny świat, poznaje nowe postacie, zdarzenia i uczy się, jak należy postępować.

Bajki uczą dziecko, że świat jest miejscem skomplikowanym, że dzieją się tu rzeczy, które wydają się niesprawiedliwe i nieusprawiedliwione, że bariery uniemożliwiające osiągnięcie szczęścia zdają się czasem nie do pokonania, że lęk, żal i rozpacz są w takim samym stopniu częścią tego świata, jak radość, optymizm czy zaufanie. Ale co najważniejsze, uczą dziecko także tego, że jeśli człowiek się nie poddaje, chociaż sytuacja jawi się jako beznadziejna, jeśli trzyma się swoich norm moralnych, chociaż pokusa czai się za każdym rogiem, w końcu to on zwycięża⁵.

M. Molicka uważa, że

[...] dla dzieci w wieku przedszkolnym granica między światem rzeczywistym a bajkowym nie jest wyraźna. Staje się w momencie, gdy dziecko nabiera dystansu do wydarzeń rozgrywających się w fantastycznym świecie, a dzieje się to najczęściej około siódmego, ósmego roku życia⁶.

Oprócz bajki dzieci chętnie sięgają również po baśnie, które zwane są niekiedy bajkami fantastycznymi, bajkami właściwymi czy bajkami magicznymi. Baśń należy do gatunków, które „od najdawniejszych czasów oczarowują dzieci, które mogą słuchać ich bez końca”⁷. Treści zawarte w baśniach mogą stać się początkiem rozmowy z dzieckiem, pomagają w zrozumieniu i rozwiązywaniu różnych dylematów moralnych, zrozumieniu zachowań innych ludzi, poznaniu konsekwencji własnych działań. Mogą zatem służyć jako element rozwijania osobowości dziecka.

Innym gatunkiem chętnie wybieranym przez dzieci są opowiadania – krótkie, kilkudzaniowe, a z czasem coraz dłuższe, w zależności od fabuły i pomysłu autora. Często dotyczą sytuacji typowych dla dzieci w danym wieku, zatem opisywane w nich sytuacje są dziecku bardzo bliskie, co skłania do rozmowy o zachowaniach bohaterów i stawiania pytań o sposób zachowania dziecka w różnych sytuacjach.

⁴ M. BERNACKI, S. JAWORSKI, M. PAWLUS, *Słownik gatunków literackich*, Bielsko-Biała: Wyd. „PARK” 2005, s. 36.

⁵ D. BRETT, *Bajki, które leczą*, cz. 2, Sopot: GWP 2013, s. 15.

⁶ M. MOLICKA, *Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań: Media Rodzina 2011, s. 367.

⁷ D. BRETT, *Bajki, które leczą*, cz. 1, Sopot: GWP 2013, s. 31.

Czytanie książek powinno być przyjemnością, ale może też mieć charakter terapeutyczny. Problemy wieku dziecięcego mogą zależeć od sytuacji rodzinnej dziecka (rozwód rodziców, śmierć bliskiego członka rodziny, z którym dziecko było blisko związane), akceptacji bądź też nie w grupie rówieśniczej (lęk, wstyd, nieśmiałość, wyśmiewanie, brak odwagi, posiadane uzdolnienia) czy też pojawienie się choroby, która dotyka najbliższą dziecku osobę. Właśnie wtedy rodzaj czytanych książek można dobrać w taki sposób, aby pomóc dziecku pokonać trudną sytuację. Często w takiej sytuacji może być wykorzystana bajkoterapia, stosowana najczęściej wobec „[...] małych dzieci w wieku od czterech do dziewięciu lat. Oddziaływanie polega na zapoznaniu małego słuchacza (któremu czyta się bajkę bądź też poznaje on samodzielnie tekst) ze specjalnie do tego ułożonymi bajkami, zwanymi terapeutycznymi”⁸. Zastosowanie bajkoterapii wymaga wstępnego rozpoznania i zdiagnozowania problemu, który dotyka dziecko. Bajka terapeutyczna często przypomina baśń, choć nie ma w niej magii, ale dziecko może czerpać przykłady do rozwiązania problemu. Treść fabuły koncentruje się wokół świata nierealnego, a często fantastycznego, w którym bohaterowie borykają się z takimi problemami, jakie doświadczają dzieci na co dzień, i co sprawia, że bajka terapeutyczna staje się niezbędna. W tego rodzaju gatunku bohaterowie stają się bliscy dziecku i tak jak ono mają problem, który próbują rozwiązać w sposób najbardziej adekwatny do sytuacji. Celem bajek terapeutycznych jest skonstruowanie takich historyjek, opowiadań, które będą najbliższe dziecku. Powodować one mają kształtowanie pozytywnego myślenia, nadzieję na rozwiązanie trudnych sytuacji, które bezpośrednio dotyczą dziecka. Bajki terapeutyczne możemy podzielić na trzy grupy. Pierwsza z nich to bajki psychoedukacyjne, które mają na celu redukcję przykrych stanów emocjonalnych poprzez ukazanie innej sytuacji. Tego rodzaju bajki mają spowodować zmianę w odczuwaniu przykrości oraz zmianę zachowania. Druga grupa to bajki psychoterapeutyczne. Te bajki mają maksymalnie zredukować uczucie wstydu, złości czy też lęku, czyli wszystko to, co związane jest z sytuacjami, które wystąpiły w życiu dziecka, ale nie zostały wyparte i nadal powodują przykre emocje oraz sprawiają, że dziecko ma niskie poczucie wartości. Ostatnia grupa to bajki relaksacyjne. Mają one na celu dodanie dziecku sił poprzez odprężenie, relaks i spowodowanie, iż w konsekwencji poczucie wartości znacznie wzrośnie i pozwoli na dalsze działanie.

⁸ M. MOLICKA, *Biblioterapia i bajkoterapia*, s. 223.

Nie zawsze jednak w sytuacji wystąpienia danego problemu dostępna jest bajka terapeutyczna. Warto wtedy pamiętać, że inne bajki też mają wiele wartościowych cech i zawierają cenne wskazówki, możliwe do wykorzystania przez dzieci w codziennym życiu.

2. WSPIERANIE ROZWOJU DZIECKA PRZEZ ROZWIJANIE CZYTELNICTWA

Znaczenie wszechstronnego rozwoju u dziecka szczególnie podkreślał Kunowski⁹, który wskazywał, że rozwój dziecka powinien być integralny i obejmować sferę fizyczną, poznawczą, emocjonalną, społeczną i duchową. Rodzice od najmłodszych lat zazwyczaj chcą wspierać rozwój dziecka i podejmują wiele działań, aby przebiegał on prawidłowo. Wspierani są w tym wysiłku przez placówki edukacyjne, które proponują różne formy zajęć mające na celu rozwijanie wiadomości i umiejętności dziecka oraz kształtowanie jego osobowości. Ważnym elementem w tym procesie może być czytanie dziecku książek oraz zachęcanie do samodzielnego korzystania z literatury.

Zajęcia szkolne wprowadzają w świat literatury, jednakże ogólny kanon lektur nie zawsze może okazać się trafnym wyborem dla poszczególnych dzieci. Nauczyciel, obserwując aktywność i postawę dziecka, powinien proponować mu indywidualnie dobrane pozycje, tak aby wzmacniać jego zainteresowania i rozwijać osobowość. Czytając książki, uczniowie pozostają pod silnym wpływem bohaterów i akcji, która przedstawiona jest w książce. Ważne jest, aby pozycje były dobrane stosownie do wieku i pełniły rolę rozwijania wrażliwości młodego człowieka, a równocześnie rozwijały jego zainteresowania. M. Centner-Guz w publikacji *Zainteresowania dzieci sześciioletnich książką*¹⁰ podkreśla, iż ważne jest kształtowanie u młodego czytelnika takich zainteresowań, które dziecko będzie rozwijało z chęcią, a przede wszystkim z pasją.

Większość uczniów po ukończonych zajęciach lekcyjnych uczęszcza do świetlicy. Oprócz czasu wolnego poświęconego na zabawę, część pobytu

⁹ S. KUNOWSKI, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2004.

¹⁰ M. CENTNER-GUZ, *Zainteresowania dzieci sześcioletnich książką. Część pierwsza*, „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 4, s. 3-5; M. CENTNER-GUZ, *Zainteresowania dzieci sześcioletnich książką. Część druga*, „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 5, s. 3-6.

dziecka w świetlicy może być przeznaczona na czytanie. Wtedy warto podsunąć dzieciom takie pozycje, które ukazują dobro, szacunek i wzory osobowe warte naśladowania. W świetlicy dzieci przebywają razem z rówieśnikami i często mają potrzebę wykonywania takich samych działań (np. czytają te same książki). Warto, aby nauczyciel świadomie wzmocniał takie sytuacje i proponował uczniom czytanie książek interesujących, ale jednocześnie przydatnych w rozwoju dzieci.

Wyróżnić można kilka grup książek, które mogą w pozytywny sposób wpływać na rozwój dziecka.

Pierwsza grupa to książki, które jednoznacznie wskazują na wartości i je promują – mogą to być wartości zarówno religijne, jak i patriotyczne, kulturalne czy społeczne. Przykładem takiej publikacji mogą być książki M. E. Szulikowskiej *Bajki, piękna strona dobra, Piękniejsza strona dobra. Bajki i inne opowiadania* oraz *Najpiękniejsza strona dobra. Nie tylko bajki*. Jest to zbiór bajek i opowiadań interesująco ukazujących różnorodne sytuacje życiowe. Każda z opisanych bajek jest oparta na prawdzie życiowej, Ewangelii, co powoduje, że staje się ona cenną wskazówką dla dziecka. Autorka w interesujący sposób przedstawiła wydarzenia, dzięki którym czytelnik jest aktywny podczas czytania, a jednocześnie uczestniczy w nich. Książki te to przykłady na ukazanie dobra, prawdy, świętości oraz piękna otaczającego świata. W podobny sposób dobro, piękno, przyjaźń, wzajemna pomoc, szacunek i umiejętność wybaczenia przedstawia w swoich książkach A. Majchrzak. Jego *Opowiadanie o aniołkach* to opowieść przepiękna miłością, dobrem i przyjaźnią. Dziecko, czytając, ma okazję do kształtowania pozytywnych cech swojego charakteru. Inną ze współczesnych wartościowych opowieści jest *Królewicz Promyczek*, której motywem przewodnim jest miłość. To właśnie dzięki niej jesteśmy w stanie przezwyciężyć wszelkie trudności i problemy oraz uczyć się szanować innych. Natomiast książka *Wielka Gwiazda* przedstawia dzieciom wartość pomocy kierowanej do drugiego człowieka. Bohaterowie, idąc za Gwiazdką Betlejemską do Dzieciątka Jezus, doświadczają wiele pokus. Jednak dobroć i wiara wskazują, że wszystko jest możliwe do osiągnięcia, a dobro zawsze wygrywa ze złem.

Druga grupa książek dotyczy nauki dobrego zachowania się w różnorodnych sytuacjach życiowych. Przykładem takiej literatury czytanej przez najmłodszych może być książka G. Kasdepke pt. *Bon czy ton, savoir-vivre dla dzieci*. Właściwe zachowanie się w różnych sytuacjach to ważna umiejętność, która może pomóc dziecku odnaleźć się w wielu rolach społecznych. Dzieci dość często nie zdają sobie sprawy z tego, że ich zachowanie,

rozmowy, np. na forum internetowym (upominanie innych, krytykowanie), mogą krzywdzić kolegów i koleżanki. Książka ta może też pomóc rozwiązać problem niewłaściwego odnoszenia się dziecka do rodziców i innych osób starszych. Humorystyczne ukazanie możliwości dobrego zachowania się w różnych trudnych sytuacjach może pomóc w przekonaniu do stosowania zasad *savoir-vivre* nawet najbardziej opornych uczniów. Jako nauczycielka nauczania wczesnoszkolnego, rozmawiałam o tej książce z moimi uczniami. Warto w tym miejscu przytoczyć ich wypowiedzi, ponieważ wskazują one na fakt, że książka ta pomogła im w zmianie zachowania na lepsze:

W opowiadaniu *Co było pierwsze* autor przedstawia profesora Koko, który dla kur prowadził wykład o tym, kto był pierwszy – jajko czy może kura. Najbardziej podobało mi się, jak kury razem z jajkami przekomarzały się, nie dając dojść do głosu profesorowi Koko, choć tak nie powinno robić się w rozmowie. Z tego opowiadania nauczyłam się, że należy słuchać innych, gdy mówią, a mówić, kiedy inni skończą. Bardzo lubię czytać takie opowiadania, ponieważ rozśmieszają mnie (Basia, 8 lat).

Kuba i Buba to bliźniaki, które mają wiele ciekawych pomysłów, na przykład z gumą do żucia. Zwiedzając razem z rodzicami, zastanawiali się, co zrobić z gumą, którą zaczęli żuć. Ich zachowanie mi się nie podobało, ponieważ nie można niszczyć zabytków, naklejać, wypluwać, gdzie się chce. Powinni być kulturalni i owinąć gumę w papierek albo zapytać rodziców, co z nią zrobić. Tę książkę powinny przeczytać dzieci, które przyklejają gumy w różnych miejscach. Tak nie powinno się postępować, bo jest to bardzo niegrzeczne i świadczy o nas (Oliwia, 8 lat).

Motyła z tego opowiadania mogę porównać do siebie, gdyż tak jak on jestem niecierpliwy. On nie mógł się doczekać swojej kolejki, aby dostać ładne kolory, i uciekł. Dlatego pozostał biały. Każde dziecko powinno być grzeczne i cierpliwie czekać na swoją kolej, nawet jeżeli to trwa długo. Od tego motyla nauczyłem się, że cierpliwość jest to bardzo dobra cecha (Maciej, 7 lat).

Kiedyś czytałam fragment, krótki, książki *Bon czy ton...* i moją uwagę przyciągnęli Kuba i Buba. Podczas spotkania z pisarzem strasznie przechwalali się nawzajem i nie dali dojść do głosu ani pisarzowi, ani innym dzieciom. Nie można tak się zachowywać, bo innym robi się przykro. Z tego fragmentu wyniosłam kilka zasad: że nie należy się przekrzykiwać ani przerywać innym. Trzeba uważnie słuchać i szanować rozmówcę. To bardzo fajne opowiadanie. Lubie czytać je w wolnej chwili (Ania, 9 lat).

Czytając opowiadanie *Ustępowanie miejsca*, bardzo nie podobał mi się brak wychowania u Buby. Zachowanie jej pokazało mi, że należy ustąpić miejsca osobom starszym i innym ludziom w autobusie. Podobały mi się takie książki, ponieważ pokazują, jak mamy się zachować w codziennych sytuacjach, w klasie na lekcjach wspominamy o tym, ale różnie mi to wychodzi (Oliwier, 8 lat).

Niedawno czytałam *E-mail G. Kasdepke* i dowiedziałam się, że należy pisać poprawnie wiadomości i listy. Kuba i Buba napisali z błędami, przeszkadzali tacie, babci, myśląc, że robią dobrze. Ja staram się poprawnie pisać, choć różnie mi to wychodzi. Ale będę się bardzo starać. Fajne opowiadanie, które polecę swoim koleżankom i kolegom z klasy (Karolina, 9 lat).

W książce *Tu i tam z Kubą i Bubą* opisana została wycieczka bliźniaków do Warszawy, gdzie sami planowali spacer, wymyślając przy tym dziwne rzeczy, na przykład próbowali pobić rekord

Guinnessa, jeżdżąc na deskorolkach. Można wymieniać wiele ich pomysłów, ale warto przeczytać książkę, bo wtedy będzie bardziej ciekawa (Jola, 9 lat).

Dziwne przypadki bajkopisarza to zbiór krótkich opowiadań, ale dlatego, że są krótkie, to lubię je czytać, a najbardziej bajkę o kołdrze. Ta kołdra jest nieznośna i przysparza wiele kłopotów (Antoni, 9 lat).

Podobają mi się najbardziej rysunki w książkach, są kolorowe i rozśmieszają mnie (Paweł, 6 lat).

W opowiadaniu *Zachowanie przy stole* zachowanie Kuby i Buby było śmieszne, ale jednocześnie nieładne, ponieważ wytykali dorosłym, jakie błędy zrobili, siedząc przy stole. Na ich przykładzie widzę, że trzeba stosownie zachowywać się przy stole i umieć posługiwać się sztućcami. A teraz już wiem, że gdy nawet ktoś popełnia błąd, to nie można mu zwracać uwagi przy wszystkich, tylko na osobności (Kuba, 8 lat).

Opowiadanie *Teatr* na przykładzie bliźniaków i babci pokazuje, jak należy się zachowywać w teatrze. Babcia próbowała nauczyć swoje wnuki Kubę i Bubę kilku zasad właściwego zachowania, jednak przyniosło to różny efekt. Wychodząc z klasą do kina, teatru warto zapamiętać, że nie należy się spóźniać, nie wolno głośno rozmawiać, należy zająć swoje miejsce, a przede wszystkim wyłączyć telefon komórkowy. Przez to opowiadanie zrozumiałem, jak ważne jest „dobre wychowanie”. Przygody Kuby i Buby są ciekawe i mogę się z nich czegoś nauczyć (Maksymilian, 9 lat).

Ostatnio czytałem ciekawe opowiadanie, które mówiło o sprzątaniu świata. Bardzo dużo się z tego nauczyłem i wiem, że nie wszystko za nas zrobi mama i tata, np. sprzątanie pokoju. Tak jak Kuba i Buba powinniśmy dbać o swój dom, podwórko, miasto, kulę ziemską, nie tylko jeden dzień, a cały czas, a nie tylko składać obietnice, jak bliźniaki. To bardzo ważne (Adam, 8 lat).

Trzecią grupę stanowią książki, które mają pomóc dziecku pokonać trudności – nieśmiałość, złość, samotność. To również najbardziej pożądana grupa książek, które pomagają rodzicom w wychowaniu, zwłaszcza dziecka, które nie wierzy w swoje możliwości, ma trudności we wchodzeniu w relacje społeczne. Propozycjami na tego typu problemy może być cykl książek autorstwa W. Kołyszko i J. Tomaszewskiej, wydanych przez Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne pt. *Wstyd i latający śpiwór*, *Smutek i zakłete miasto*, *Strach i Pogromca Potworów*, *Radość i wyspa Hop Siup*, *Złość i smok Lubomił*, *Zazdrość i wyścigi żółwi*. Ciekawą lekturą może być także książka F. Capelli pt. *Weronika nie chce zostać modelką. Historyjki terapeutyczne*. Wspólne z dzieckiem przeczytanie danej opowieści stanowić może początek rozmowy o losach bohatera, co pozwala rodzicowi/opiekunowi lepiej poznać dziecko i w pośredni sposób wesprzeć je w rozwiązaniu problemu.

Kolejna grupa wartościowych książek to ta, która pokazuje osoby niepełnosprawne jako w pełni radzące sobie w codziennych, a niekiedy dla nich trudnych sytuacjach. Obecnie w książkach do edukacji wczesnoszkolnej zaczynają pojawiać się tematy związane z niepełnosprawnością, mające na celu pokazanie dzieciom, że rówieśnik, który jeździ na wózku czy jest chory, jest

taki sam, jak inne dzieci. Jednocześnie książki ukazujące postacie osób (dzieci) z niepełnosprawnością dobrze radzących sobie w codziennym życiu i w różnych sytuacjach szkolnych mogą być dla dzieci z niepełnosprawnościami znakomitą formą terapii i punktem wyjścia do ważnych rozmów. Interesującą pozycją w lekturze dziecka może być książka pt. *Olivier i zeszyt z marzeniami* S. Nicholls. Przedstawia ona małego chłopca, pragnącego wiele poznać, ale choroba, z którą musi się zmierzyć – białaczka, nie roztacza przed nim pozytywnych perspektyw. To książka warta polecenia, aby pokazać dziecku, iż należy się cieszyć każdym dniem. Czasem zdarza się, że problem niepełnosprawności dotyczy bliskiej osoby z rodziny dziecka. Warto wtedy – poprzez wartościową literaturę – przybliżyć ten problem zarówno dziecku, jak i jego rówieśnikom. Przykładem takich książek mogą być: *Moja mama nie widzi*, *Moja mama nie słyszy*, *Moja mama jeździ na wózku*. Każda z przedstawionych historii ma pomóc dzieciom, których rodzice są pełnosprawni, wejść w relacje z rówieśnikami, którzy mają niepełnosprawnych rodziców. Rozłąkę z najbliższymi, wynikającą z choroby, w interesujący sposób opisuje także I. Brezinova w książce pt. *Cukierek dla dziadka Tadka*. Autorka przedstawia małego chłopca, który wspiera swojego pradziadka w chorobie Alzheimera i w codziennym trudnym dla niego funkcjonowaniu. Książka ukazuje różnicę pokoleń, ale jednocześnie przywiązanie do osób najbliższych i chęć czynienia dla nich dobra.

Dziecko wymaga szczególnego wsparcia, gdy w rodzinie umiera ktoś najbliższy. Nie zawsze jesteśmy w stanie przygotować go na takiego rodzaju sytuacje poprzez bezpośrednią rozmowę, a ukazanie tych sytuacji przez pryzmat historii rówieśnika pozwala na jej „oswojenie” i ułatwia poprowadzenie rozmowy o danym problemie. Rozmowy o życiu, sensie przemijania, lęku, a nawet śmierci są wplecione w ludzką egzystencję i tego rodzaju lektura również powinna pojawić się w biblioteczce najmłodszych. Czasem odpowiednim na zgłębianie tego rodzaju literatury może być okres listopadowy, gdy odwiedzamy groby najbliższych z rodziny i dzieci zadają rodzicom wiele pytań dotyczących śmierci. Propozycją książek o tego rodzaju tematyce mogą być: *Gęś, śmierć i tulipan* W. Erlbruch, *Dokąd odchodzisz* S. Rattan, *Niebo za domem* G. Heiwoll, *W imieniu życia. Opowiedz mi o śmierci...* C. D’Hennezel, *Mała książka o śmierci* P. Stalfelt, *A ja czekam...* D. Cali, *Żegnaj, panie Muffinie!* U. Nilsson, *Jesień liścia Jasia* L. Buscaglia, *Esben i duch dziadka* K. Aakeson, E. Eriksson, *Czy tata płacze?* H. R. Kommedal.

Przedstawione pozycje książkowe ukazują, iż literatura może także i dzisiaj być nieodłącznym elementem w wychowaniu najmłodszych dzieci i towarzyszyć im zarówno w sytuacjach radosnego wzrostu, jak i poważnych trudności.

ZAKOŃCZENIE

W artykule przedstawione zostało zagadnienie wychowawczej roli literatury dla dzieci w młodszym wieku szkolnym. Poprzez trafnie dobraną lekturę i teksty można zachęcić dziecko w tym wieku do nauki czytania, przekazać szereg wartości, a także zapewnić dobrą zabawę i odpoczynek. Literatura dla dziecka może stać się drogowskazem i pomocną wskazówką w jego życiu. Nie wszystkie dzieci mają udane, szczęśliwe dzieciństwo. Zdarza się – niestety coraz częściej – że najmłodsi zmagają się z problemami tak trudnymi, jak osoby dorosłe. Z tego względu warto korzystać w procesie wychowywania dziecka z takiej literatury, która pomoże zrozumieć mu nie tylko pozytywne aspekty życia i dostarczy rozrywki, ale poprowadzi przez problemy związane z trudnościami w relacjach, chorobą i przemijaniem.

BIBLIOGRAFIA

- BERNACKI M., JAWORSKI S., PAWULUS M.: Słownik gatunków literackich, Bielsko-Biała: Wydawnictwo „PARK” 2005.
- BRETT D.: Bajki, które leczą, cz. 1 i 2, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2013.
- CENTNER-GUZ M.: Preferencje dzieci w wieku przedszkolnym dotyczące ilustracji w książce, w: W. BOBROWICZ (red.), Sztuka/twórczość – edukacja. Współczesne problemy edukacji estetycznej i artystycznej, Lublin: Oficyna Wydawnicza VERBA 2010.
- CENTNER-GUZ M.: Zainteresowania dzieci sześcioletnich książką. Część pierwsza, „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 4, s. 3-5.
- CENTNER-GUZ M.: Zainteresowania dzieci sześcioletnich książką. Część druga, „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 5, s. 3-6.
- KAMIŃSKA K.: W stronę wielokulturowości w edukacji przedszkolnej, Warszawa: Wydawnictwo WSiP 2005.
- KUNOWSKI S.: Podstawy współczesnej pedagogiki. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2004.

- MOLICKA M.: Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina 2011.
- MOORE R.: Socjologia edukacji, w: B. ŚLIWERSKI (red.), Pedagogika. Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych, t. 2, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2006.
- SZCZUPAŁ B.: O literaturze dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością. Recepcja. Edukacja. Terapia. Wsparcie. Twórczość, Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA 2009.

IMPLIKACJE PRAKTYCZNE
– JAK WSPIERAĆ INTEGRALNY ROZWÓJ DZIECKA
POPRAZ LEKTURĘ?

S t r e s z c z e n i e

Artykuł ma na celu ukazanie wychowawczej roli bajek i opowiadań. Pierwsza część, teoretyczna, dotyczy znaczenia rozwijania zainteresowań czytelniczych u dzieci w młodszym wieku szkolnym. Druga część prezentuje implikacje praktyczne mające na celu wspieranie integralnego rozwoju dziecka poprzez lekturę. Przedstawiono kilka grup książek, które mogą stanowić znaczącą pomoc w procesie wychowania: książki wprowadzające w wartości, uczące kultury i dobrego zachowania, pomagające radzić sobie w sytuacjach trudności w relacjach z rówieśnikami, uczące przyjmowania nowych ról społecznych oraz tego, jak radzić sobie z chorobą i niepełnosprawnością własną i osób bliskich.

Słowa kluczowe: dziecko, bajki, opowiadanie, wychowanie.